

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دانش خانواده

درس سوم: ارتباطات در خانواده (والدین با یکدیگر)

هدف کلی درس: آشنایی دانشجو با ارتباطات در خانواده

هدف جزئی درس: آشنایی با رابطه زن و شوهر یا «والدین با یکدیگر»

- خانواده و ارتباطات
- انسان موجودی اجتماعی است
- خانواده به عنوان یک واحد ارگانیک
- ارتباطات گامی موثر در خانواده
- سطوح تعاملات در محیط خانواده
- رابطه زن و شوهر یا «والدین با یکدیگر»
- ۱. ارتباطات باید همپوشانی باشد
- ۲. مودت ، مهربانی و محبت
- ۳. توجه به حقوق و تکالیف همدیگر
- ۴. توجه به اصول مدیریتی خانواده
- ۵. فراهم کردن زمینه‌های رشد و هدایت و پیشرفت
- ۶. عفو و گذشت
- ۷. معاشرت، حسن خلق ، اخلاق پسندیده و تاثیر آن در روابط زن و شوهر
- ۸. احترام متقابل
- ۹. جاذبیت
- ۱۰. رضایت‌مندی از یکدیگر
- ۱۱. برخورداری از روحیه ی گذشت و بزرگواری و تقویت آن
- ۱۲. وفاداری نسبت به یکدیگر (پایداری در عهد و پیمان)
- ۱۳. هم‌سفره‌ای و هم‌غذایی
- ۱۴. اجتناب از بگومگو
- ۱۵. وجود روحیه‌ی صبر و پایداری و متانت در فراز و فرودهای زندگی
- تبیین حقوق زن از منظر امام سجاد(ع)

مقدمه :

بندی را که پاره شد، میشود گره زد ولی همیشه یک گره باقی می ماند ، مواظب باشیم رشته محبت بین همدیگر پاره نشود و نیازی به گره زدن نداشته باشد، کینه ها را ازدل بیرون کنیم، همدیگر را حلال کنیم و یکدیگر را ببخشیم تا خداوند هم همه را ببخشد. زندگی بسیار کوتاه تر از آنست که بخواهیم بعضی از کلمات مهم را ناگفته نگه داریم! مثل دوستت دارم

خانواده و ارتباطات

«يا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَ خَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَ بَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَ نِسَاءً وَ اتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَ الْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا» ۱ «ای مردم ، از پروردگارتان که شما را از «نفس واحدی» آفرید و جفتش را (نیز) از او آفرید ، و از آن دو ، مردان و زنان بسیاری پراکنده کرد ، پروا دارید و از خدایی که به [نام] او از همدیگر درخواست می کنید پروا نمایید و زنهار از خویشاوندان مَبْرید ، که خدا همواره بر شما نگهبان است.»

انسان موجودی اجتماعی است

انسان موجودی اجتماعی است و با زندگی فردی به تأمین نیازهای خویش قادر نیست، لذا چاره ای جز زندگی اجتماعی ندارد.

نیازهایی که بشر را به زندگی اجتماعی وامی دارد، تنها نیازهای مادی و اقتصادی نیست؛ بلکه نیازهای روحی روانی و فکری نیز نقش عظیمی دارند؛

شکوفایی، ارضا و بالندگی تنها در سایه ی زندگی اجتماعی، روابط با دیگران و در گرو تعلیم و تربیت است. انسان به طور فطری دوست دارد که در سایه ی روابط با دیگران، خود را از تنهایی و بی کسی رها سازد، به ویژه در مواقع رنج و درد و نگرانی، خواهان کسی است که با او درد دل کند تا التیام بخش دردهایش باشد.

خانواده به عنوان یک واحد ارگانیک ✓

خانواده به مثابه یک سیستم یا واحد ارگانیک که اجزای یا اعضای آن نه تنها در ارتباط متقابل با هم به سر می برند بلکه با هم نیز تغییر می کنند و بعنوان کوچکترین و موثرترین نظام ارتباطات و واحد انسجام بخش می

تواند در رفع نیازهای مادی و معنوی و تامین خوسته های افراد نقش ایفا کند و پویایی و حیات سیستم را تامین می کند.

ارتباطات گامی موثر در خانواده

توان برقراری ارتباط موثر یکی از مهارت های زندگی است فردی که قادر به برقراری ارتباط با دیگران نیست، نه تنها از زندگی خویش بهره ای نمی برد، بلکه دیگران را از خود گریزان می کند و فردی تنها و بی کس می شود. برقراری ارتباط یک نیاز روحی و روانی است و اهمیت آن در فضای خانوادگی دو صدچندان است

سطوح تعاملات در محیط خانواده

رابطه زن و شوهر یا «والدین با یکدیگر»

۱- ارتباطات باید همپوشانی باشد ✓

قرآن در خصوص ماهیت ارتباط زن و مرد چنین می فرماید «هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ» ۲ «ایشان، یعنی زنان شما، همچون لباس (مایه شأن و منزلت و پوشش و آبرو و حیثیت) باشند شما را و شما نیز همچون لباس باشید ایشان را»

(یعنی زن و مرد باید همپوشانی داشته باشند). ارتباط زن و مرد ارتباطی تنگاتنگ و رابطه ی همبستگی و گرمی و رازپوشی و آبروداری به صورت متقابل میان زن و مرد می باشد، چنانکه گویی هر یک از ایشان به منزله ی لباس و پوششی برای آن دیگری است. خداوند با کاربرد تنها یک کلمه (لباس) رابطه متقابل و برابری کامل زن و مرد را بیان کرده است چه تعبیر زیبایی است که: زن همچون جامه ای فراگیر، مرد را در خود می پوشاند و چنانکه گویی بدون زن برهنه است و مرد نیز زن را در کسوت شخصیت و عشق و حمایت خویش می پوشاند چنانکه گویی بدون او عریان و بدون حفاظ است.

برخی استادان اخلاق تعبیر لباس در این آیه را، دربرگیرنده و مفید سه معنا دانسته اند:

- زن و مرد، زینت یکدیگر و مایه مباهات و افتخار همدیگر هستند؛ چنان چه لباس نیز زینت است. البته این افتخار و احساس روانی آن بسیار اهمیت دارد.
- زن و مرد مایه تهذیب نفس یکدیگرند و همدیگر را از آلودگی به گناه باز می دارند. یکی از کارهای لباس، حفظ بدن از خطرهایی مانند سرما است. بنابراین، همسران نیز همدیگر را در افتادن به گناه باز می دارند و سبب تکامل همدیگر می شوند.
- زن و مرد پوشاننده یکدیگر هستند. هم چنان که لباس، عیبها و زشتی های بدن را می پوشاند، مرد و زن نیز عیب یکدیگر را می پوشانند و اصلاح می کنند.

دو کلمه «لَکُمْ» یعنی برای شما مردان و «لَهُنَّ» یعنی برای آن زنان، حامل این معنی لطیف است که زن و مرد علیه یکدیگر نیستند بلکه این «برای» او و او «برای» این است، بدین معنی که هر یک در جهت سود و بهره‌مندی دیگری است.

۲- ارتباطات باید بر پایه مودت، مهربانی و محبت باشد: ✓

در آیه دیگر پایه‌های ارتباط را مودت و رحمت بیان کرد و می‌فرماید: «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ»^۳ «و از نشانه‌های او اینکه همسرانی از جنس خودتان برای شما آفرید تا در کنار آنان آرامش یابید، و در میانتان مودت و رحمت قرار داد در این نشانه‌هایی است برای گروهی که تفکر می‌کنند!» طبق کلام خدا مهمترین هدف ازدواج رسیدن به آرامش هست. ازدواج سبب دوری از تکبر و خودخواهی‌های فردی و همچنین کسب فضیلت‌های اخلاقی از یکدیگر و به عبارتی کامل‌تر شدن زن و یا مرد می‌باشد.

از منظر اسلام، اساس و شالوده‌ی زندگی خانوادگی بر محبت استوار است اصل مهر و محبت علاقه همسران نسبت به هم را، خدای متعال در وجود زوجین قرار داده است.^۴

این محبت و علاقه با شروع زندگی مشترک، تولد یافته و با ادامه زندگی استحکام می‌یابد و تثبیت می‌شود. رسول اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) می‌فرماید: «إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا نَظَرَ إِلَى إِمْرَأَتِهِ وَنَظَرَ إِلَيْهَا، نَظَرَ اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهِمَا نَظَرَ الرَّحْمَةِ»^۵ وقتی مرد به همسر خود با محبت می‌نگرد و زنش با مهر به او می‌نگرد، خداوند با دیده رحمت بر آن‌ها می‌نگرد»

۳- توجه به حقوق و تکالیف همدیگر ✓

رابطه‌ی زن و مرد یک رابطه‌ی دو طرفه بر اساس حقوق و واجبات (تکالیف) می‌باشد، یعنی هر کدام نسبت به هم حقوقی دارند و در مقابل آن حقوق، واجباتی (تکالیف) هم دارند، که هر دو باید به آن ملتزم باشند: «لَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ»^۶ «و برای آنان، همانند وظایفی که بر دوش آنهاست، حقوق شایسته‌ای قرار داده شده و مردان بر آنان برتری دارند و خداوند توانا و حکیم است.»

۴- توجه به اصول مدیریتی خانواده ✓

در امور خانواده مردان بر زنان سرپرست هستند و زن صالحه کسی است که فرمانبردار و حافظ اسرار همسرش باشد: «الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ

۳- سوره روم آیه ۲۱

۴- همان

۵- نهج الفصاحه، ابوالقاسم پاینده، ح ۶۲۱

۶- بقره ۲۲۸

حَافِظَاتٍ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنِ اطَّعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا» ۷ «مردان ، سرپرست و نگهبان زنانند، بخاطر برتری‌هایی که خداوند (از نظر نظام اجتماع) برای بعضی نسبت به بعضی دیگر قرار داده است ، و بخاطر انفاق‌هایی که از اموالشان (در مورد زنان) می کنند. و زنان صالح ، زانی هستند که متواضعند ، و در غیاب (همسر خود) اسرار و حقوق او را ، در مقابل حقوقی که خدا برای آنان قرار داده ، حفظ می کنند. و (اما) آن دسته از زنان را که از سرکشی و مخالفتشان بیم دارید ، پند و اندرز دهید! (و اگر مؤثر واقع نشد) در بستر از آنها دوری نمایید! و (اگر هیچ راهی جز شدت عمل ، برای وادار کردن آنها به انجام وظایفشان نبود) آنها را تنبیه کنید! و اگر از شما پیروی کردند ، راهی برای تعدی بر آنها نجوید! (بدانید) خداوند ، بلندمرتبه و بزرگ است. (و قدرت او ، بالاترین قدرت‌هاست.)

✓ ۵- فراهم کردن زمینه های رشد و هدایت و پیشرفت:

زن و مرد باید شرایط لازم جهت رشد و هدایت و دوری از گناه و آتش جهنم را برای همدیگر فراهم کنند : «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاطٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ» ۸ «ای کسانی که ایمان آورده اید خود و خانواده خویش را از آتشی که هیزم آن انسان‌ها و سنگ‌هاست نگه دارید آتشی که فرشتگانی بر آن گمارده شده که خشن و سخت‌گیرند و هرگز فرمان خدا را مخالفت نمی کنند و آنچه را فرمان داده شده اند (به طور کامل) اجرا می نمایند!»

امام صادق (علیه السلام) فرمود: وقتی آیه «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا» نازل شد، مردی از مؤمنین نشست و شروع کرد به گریه کردن، و گفتن اینکه من از نگهداری نفس خودم عاجز بودم، اینک مامور نگهداری از زن و فرزند خود نیز شده‌ام. رسول خدا (صلی الله علیه و آله وسلم) به او فرمود: در نگهداری اهلت همین بس است که به ایشان امر کنی آنچه را که به خودت امر می کنی، و ایشان را نهی کنی از آنچه که خودت را نهی می کنی. ۹.

✓ ۶- عفو و گذشت

اگر چه زن و مرد با هم هم فکر و هم اندیشه نباشند ، اما روابط آنها باید بر اساس گذشت و چشم پوشی و بخشش باشد ، ناگفته پیداست که رابطه ی یک زن و شوهر هم فکر و هم مسیر باید چگونه باشد قرآن میفرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنِّ مِنْ أَرْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ وَإِن تَعَفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ

۷- نساء ۳۴

۸- تحریم ۶

۹- ترجمه المیزان، ج: ۱۹، ص: ۵۷۲ و ۵۷۳

غَفُورٌ رَحِيمٌ» ۱۰ «ای کسانی که ایمان آورده اید! بعضی از همسران و فرزندانان دشمنان شما هستند، از آنها بر حذر باشید و اگر عفو کنید و چشم ببوشید و ببخشید، (خدا شما را می بخشد) چرا که خداوند بخشنده و مهربان است!» **گذشت** عاملی مؤثر در **تقویت و حتی ایجاد دوستی ها** است، چنان که خداوند می فرماید: «وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ» «هرگز نیکی و بدی یک سان نیست. **بدی را با نیکی دفع کن**، ناگاه (خواهی دید) همان کس که میان تو و او دشمنی است، گویی دوستی گرم و صمیمی است.»^{۱۱}

بیشترین سفارش اسلام درباره مسائل خانوادگی، **گذشت و چشم‌پوشی** زن و شوهر از **لغزش ها، کج خلقی ها و اشتباه‌های یکدیگر** است؛ زیرا زن و شوهر، روحیات و طرز فکری دوگانه دارند و هیچ کدام از خطا و عصبانیت در امان نیستند. گذشت آن دو از یکدیگر، بی‌گمان کانون خانواده را با حرارت کرده و عشق و محبت را افزایش می‌دهد.^{۱۲} شخصی از محضر امام صادق (علیه السلام) درباره «حق زن بر شوهر» سؤال کرد، ایشان فرمود: «**یشبع بطونها و یکسو جتتها و إن جهلت غفر لها**»^{۱۳} «**خوراک و پوشاک زن را تهیه کند و اگر زن خطا و اشتباهی انجام داد، او را ببخشد**»

۷- معاشرت، حسن خلق، اخلاق پسندیده و تاثیر آن در روابط زن و شوهر ✓

معاشرت نیکو در تمامی شؤون زندگی انسان‌ها چه فردی و چه اجتماعی اهمیت فوق العاده ای دارد؛ **حسن خلق و حسن معاشرت**، از ارکان زندگی فردی و اجتماعی به شمار می رود، **حسن خلق و گشاده‌رویی** از بارزترین صفاتی است که در معاشرت‌های اجتماعی باعث **نفوذ محبت** شده و در **تاثیر سخن** اثری شگفت‌انگیز دارد. **حسن خلق و حسن معاشرت** یعنی **صبر کردن در امور، عصبانی نشدن و عکس العمل مناسب نشان دادن**، آنهم **با اراده و قصد رضای الهی**، این که گاهی گفته می شود به هنگام عصبانیت کنترل از دست فرد خارج می گردد امری بی اساس است و برای اهل ایمان بی معناست. افراد در حالت عصبانیت عنان خود را از دست می دهند و به ناچار **تسلیم شیطان نفس** می شوند. در این راستا باید تمرین شود که عنان اختیار از دست نرود. در تربیت نفس نشدن معنا ندارد، **نشدن به معنای ضعف و تسلیم باطل شدن است**،^{۱۴}

قرآن مردان را به معاشرت نیکو با زنان امر می کند : «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَجِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرْتُوا النِّسَاءَ كَرَاهًا وَلَا تَعْضَلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبِينَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ

۱۰- سوره تغابن ۱۴

۱۱- فصلت / ۳۴

۱۲- روابط سالم در خانواده، ص ۳۸ نشریه فرهنگ کوثر، شماره ۸۷ نویسنده: طاهره مقدسی

۱۳- وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۱۶۹

۱۴- به رنگ آسمان، (بایسته های خانواده از دیدگاه قرآن)، دکتر سید محسن میر باقری، معاشرت نیکو در خانواده و اهمیت آن

فَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا»^{۱۵} «ای کسانی که ایمان آورده اید! برای شما حلال نیست که از زنان، از روی اکراه (و ایجاد ناراحتی برای آنها)، ارث ببرید! و آنان را تحت فشار قرار ندهید که قسمتی از آنچه را به آنها داده اید (از مهر)، تملک کنید! مگر اینکه آنها عمل زشت آشکاری انجام دهند. و با آنان، بطور شایسته رفتار کنید! و اگر از آنها، (بجهتی) کراهت داشتید، (فوراً تصمیم به جدایی نگیرید!) چه بسا چیزی خوشایند شما نباشد، و خداوند خیر فراوانی در آن قرار می دهد!»

حضرت رسول اکرم (ص) می فرماید: «مَنْ كَظِمَ غَيْظًا وَ هُوَ يَقْدِرُ عَلَىٰ إِفَادِهِ وَ حَلِمَ عَنْهُ أَعْطَاهُ اللَّهُ أَجْرَ شَهِيدٍ»^{۱۶} «هر که خشم خود را فرو دهد در حالی که نسبت به ابراز آن قادر باشد و با این حال بردباری نشان دهد خداوند به او اجر شهید را عطا خواهد کرد».

۸- احترام متقابل ✓

در زندگی مشترک، وجود «احترام متقابل» اصلی اساسی است. حرمت گذاردن به هم، یک حسن است و هر زن و مرد باید نکات مثبت زندگی همسر خود را بیابد و او را برای آن نکات مثبت، تکریم کند. بزرگداشت و تکریم شخصیت، نیاز طبیعی هر انسانی است. اگر نیاز طبیعی تکریم شخصیت هر فرد در خانواده تأمین شود، احساس آرامش و اعتماد به نفس می کند با دلگرمی و امید، برای موفقیت و کسب رضایت دیگر اعضای خانواده قدم بر می دارد. (۳۶) در این میان، اکرام و احترام به زن، جایگاه خاص و ممتازی دارد. امام صادق (ع) می فرماید: «مَنْ اتَّخَذَ إِمْرَأَةً فليكرمها؛»^{۱۷} «هر کس همسری اختیار کند، باید او را اکرام و احترام کند»

۹- جاذبیت ✓

آنچه اسلام از یک «خانواده اسلامی» می خواهد، جاذبیت است و به همین جهت مردی که در تحکیم آن می کوشد، دعای پیشوایان دین بدرقه راه او و موجب آمرزش گناهان اوست. امام صادق (ع) می فرماید: «رحم الله عبداً احسن فيما بينه وبين زوجته»^{۱۸} «خدا رحمت کند بنده‌ای را که میان خود و همسرش روابط حسنه برقرار می کند». پیامبر گرامی (ص) هم در سخنی به امیرمؤمنان (ع) چنین فرمود: «ای علی! خدمت به خانواده، کفاره گناهان بزرگ و موجب فرونشاندن خشم الهی و مهریه حوران بهشتی و فزونی حسنات و درجات است. یا علی! به خانواده خدمت نمی کند مگر صدیق یا شهید یا مردی که خدا برای او خیر دنیا و آخرت را اراده کرده است»^{۱۹}

۱۰- رضایت‌مندی از یکدیگر ✓

۱۵- سوره نساء ۱۹

۱۶- وسائل الشیعه- جلد ۸- صفحه ۵۲۸.

۱۷- وسائل الشیعه، شیخ حر عاملی، ج ۵، ص ۶۱

۱۸- مکارم الاخلاق، حسن بن فضل طبرسی، مترجم: ابراهیم میر باقری، ص ۲۱۷

۱۹- جامع الأخبار، ص ۱۰۲، ح ۲۶ نشریه فرهنگ کوثر، شماره ۸۷ نویسنده: طاهره مقدسی

زن و شوهر باید کاری کنند که هر دو از یکدیگر راضی باشند. امام علی(ع) درباره رفتار و سیره خود و فاطمه(س) می‌فرماید: به خدا سوگند که هرگز بر فاطمه(س) غضب نکردم و او را به کاری مجبور نساختم، تا آنکه خداوند عزوجل او را به نزد خویش برد و او نیز مرا خشمگین نساخت و هرگز برخلاف خواست من عمل نکرد و من هرگاه به او نگاه می‌کردم، غصه‌ها و اندوه‌هایم برطرف می‌شد.^{۲۰} پیامبر(ص) می‌فرماید: «هر زنی که شوهرش را آزار دهد، اگر تمام عمرش را روزه بگیرد و شب‌ها عبادت کند و بنده‌ها آزاد نماید و مال‌ها در راه خدا انفاق کند، خداوند هیچ نماز و کار نیکی را از او نمی‌پذیرد، تا آنگاه که به شوهرش کمک کند و او را از خود راضی کند و گرنه آن زن اولین کسی است که به جهنم می‌رود. سپس فرمودند: مرد هم اگر همسر خود را اذیت کند یا به او ظلم نماید، چنین گناه و عذابی خواهد داشت»^{۲۱}

البته انسان به طور طبیعی هنگام خطا و گناه خشم می‌گیرد ولی باید خود را مهار و مدیریت کند و دیرخشم و زودخشنود باشد. پیامبر(ص) می‌فرماید: بدانید که بهترین انسان‌ها کسانی هستند که دیر به خشم آیند و زود راضی شوند و بدترین انسان‌ها کسانی هستند که زود به خشم آیند و دیر راضی شوند.^{۲۲} در این صورت است که مورد رضایت خداوند قرار می‌گیرند و شرایط زندگی آنان بهبود می‌یابد؛ چنانکه پیامبر(ص) در جایی دیگر می‌فرماید: «هرگاه خداوند برای خانواده‌ای خیر بخواهد، آنان را در دین دانا می‌کند، کوچکترها بزرگترهایشان را احترام می‌نمایند، مدارا در زندگی و میانه‌روی در خرج کردن را روزی‌شان می‌نماید و به عیوبشان آگاهشان می‌سازد، تا آنها را برطرف کنند و اگر برای آنان جز این بخواهد، به خودشان واگذارشان می‌کند.»^{۲۳}

۱۱- وفاداری نسبت به یکدیگر (پایداری در عهد و پیمان) ✓

خانواده اولین هسته اجتماع محسوب می‌گردد. عهد و پیمانها عوامل استحکام جوامع کوچک همانند خانواده و جوامع بزرگ انسانی هستند. پیمانهای اجتماعی و وفای به آن، از ضروری‌ترین شرایط زندگی جمعی و لازمه تحقق و بقای همکاری اجتماعی است. وفاداری زوجین نسبت به همدیگر باعث اعتماد و احترام متقابل می‌شود و «مهمترین سرمایه یک جامعه، اعتماد متقابل افراد اجتماع نسبت به یکدیگر است و همچون رشته‌های زنجیر به هم پیوند می‌دهد، همین اصل اعتماد متقابل است که پشتوانه فعالیت‌های هماهنگ اجتماعی و همکاری در سطح وسیع می‌باشد. عهد و پیمان، تأکیدی بر حفظ این همبستگی و اعتماد و متقابل است»^{۲۴} لذا یکی از

۲۰- کشف الغمه، ج ۱، ص ۳۶۳

۲۱- ثواب الاعمال، ص ۳۳۵، ج ۱

۲۲- نهج الفصاحه، ج ۴۶۹

۲۳- نهج الفصاحه، ج ۱۴۷

۲۴- مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه (تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ چهارم، ۱۳۶۲)، ج ۱۱، ص ۳۸۲.

وظایف زن و شوهر که باعث **تحکیم ارتباط** و **استمرار و تثبیت آن** خواهد شد **وفاداری زوجین نسبت به همدیگر** می باشد.

خداوند حکیم، می فرماید: «یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ؛ ای کسانی که ایمان آورده اید! **به پیمان ها وفا کنید**». ۲۵ و دستور می دهد تا به عهد و پیمان خود پیوسته **وفادار** باشیم و بدانیم که در برابر خدا **مسئولیم**.
همو می فرماید: «وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ذَلِكُمْ وَصَاكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ». «**۲۶**» **به عهد الهی وفا کنید**. این چیزی است که خداوند شما را به آن سفارش کرده است تا متذکر شوید.»
و نیز می فرماید: «وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا». «**۲۷**» **به پیمان های خود وفادار** باشید زیرا از پیمان ها **سؤال خواهد شد**».

وفای به عهد علامت ایمان است: قرآن مجید می فرماید: «وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ؛ آنان (مؤمنین) به امانت و عهد و پیمان خود وفادارند» ۸

پیر پیمانه کش من که روانش خوش باد گفت پرهیز کن از صحبت پیمان شکنان ۲۸

رازداری یکی از مهم ترین شروط وفاداری همسر است

رازداری یکی از مهم ترین شروط وفاداری همسر است که در آیه ی: «وَإِذْ أَسْرَ النَّبِيِّ إِِلَىٰ بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَفَ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنْبَأَكَ هَذَا قَالَ نَبَّأَنِيَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ» ۲۹ «(به خاطر بیاورید) هنگامی را که پیامبر یکی از رازهای خود را به بعضی از همسرانش گفت ، ولی هنگامی که وی آن را **افشا** کرد و خداوند پیامبرش را از آن آگاه ساخت ، قسمتی از آن را برای او بازگو کرد و از قسمت دیگر خودداری نمود هنگامی که پیامبر همسرش را از آن خبر داد ، گفت: «چه کسی تو را از این راز آگاه ساخت؟» فرمود: «خداوند عالم و آگاه مرا با خبر ساخت «!» به آن اشاره شده است. این نکته نیز بسیار اهمیت دارد که آتش خیانت، تمام خانواده ها را تهدید می کند چرا که انبیایی چون نوح(ع) و لوط(ع) از سوی همسران خود به آن مبتلا گردیدند: «ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَ امْرَأَتَ لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّٰخِلِينَ». «**۳۰**» خداوند برای کسانی که **کفر ورزیده اند** **زن نوح** و **زن لوط** را مثل زده که در تحت (زوجیت) دو بنده صالح از بندگان ما بودند

۲۵- مائده: ۱

۲۶- انعام: ۱۵۲

۲۷- اسراء: ۳۴

۲۸- مجله طوبی خرداد ۱۳۸۵، شماره ۶ وفای به عهد و پیمان در قاموس قرآن، حدیث و آزادمدان

۲۹- التحریم / ۳

۳۰- التحریم / ۱۰

، پس به شوهرانشان (به واسطه نفاق) خیانت کردند و آنها از آن دو زن چیزی از (عذاب) خدا را دفع نکردند ،
و (به محض مرگ) به آنها گفته شد وارد آتش برزخ شوید ، و (در روز قیامت) به آنها گفته شود»

✓ ۱۲- هم سفره‌ای و هم غذایی

برخی از کارها و اعمال با آنکه ساده است ولی عامل تقویت ارتباطات و تحکیم روابط خانوادگی می‌شود. از جمله این امور نشستن در کنار هم و خوردن غذا است. پیامبر(ص) برای همین بر این امور تاکید داشته و می‌فرماید: خداوند، مومن و خانواده و فرزنداناش را دوست دارد. محبوب‌ترین چیز نزد خداوند آن است که مرد را با زن و فرزنداناش بر سفره‌ای ببیند که از آن غذا می‌خورند. پس در آن هنگام که بر سفره گرد آیند، به آنها نگاهی مهربانانه می‌کند و آنها را پیش از آنکه از جای خود متفرق شوند، می‌آمرزد.^{۳۱} پیامبر(ص) همچنین می‌فرماید که مرد می‌بایست غذایی که همسرش دوست دارد بخواد و آن را میل کند تا این‌گونه صفا و صمیمیت میان آنان افزایش یابد. ایشان می‌فرماید: المومن یاکل بشهوه اهله، المنافق یاکل اهله بشهوته؛ انسان با ایمان مطابق میل و رغبت خانواده‌اش غذا می‌خورد، ولی منافق میل و رغبت خود را به خانواده‌اش تحمیل می‌کند. ۳۲

✓ ۱۳- اجتناب از بگومگو

جدال و مجادله حتی اگر حق باشد موجب کدورت و تیرگی روابط می‌شود. از این رو در خانواده بایست از هرگونه جدال و مجادله اجتناب کرد. امام هادی(ع) می‌فرماید: بگومگو، دوستی طولانی را از بین می‌برد و رابطه محکم را به جدایی می‌کشانند و کمترین اثر بگومگو این است که هر کدام از دو طرف، می‌خواهد بر دیگری پیروز شود و همین در پی پیروزی بودن، مهم‌ترین عامل قطع رابطه است.^{۳۳} جدال، ریشه در بدخویی دارد که باید آن را ترک کرد، زیرا این گونه رفتارها زندگی را سخت و آرامش را سلب می‌کند. امام علی(ع) می‌فرماید: سه چیز است که هر کس داشته باشد، زندگی بر او شیرین نیست: کینه، حسد و بداخلاقی.^{۳۴}

✓ ۱۴- وجود روحیه ی صبر و پایداری و متانت در فراز و فرودهای زندگی:

فوری ترین و شایع ترین واکنش در برابر حوادث ناگوار و ناخوشایند، بی تابي کردن است. طبع اولیه ی انسان این است که در برابر ناخوشایي های زندگی بی تاب می گردد. قرآن می فرماید: «إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا، إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا؛» «همانا انسان حریص و بی تاب آفریده شده است، هرگاه بدی به او برسد بی تاب می -

۳۱- تنبيه الغافلین، ص ۳۴۳، ح ۴۹۸

۳۲- کافی، ج ۴، ص ۱۲، ح ۶

۳۳- نزهة الناظر، ص ۱۳۹، ح ۱۱

۳۴- غررالحکم، ح ۴۶۶۳

شود.»^{۳۵} امام کاظم(ع) فرمودند: «المصیبه للصابر واحده و للجازع اثنتان» «مصیبت برای شخص بردبار یکی است و برای شخص بی قرار دو تا»^{۳۶} و این از آن روست که برای فرد شکیبا تنها آسیب ناشی از مصیبت باقی می ماند که آن هم در اثر صبر، از هم فرو می پاشد. چنان که امام علی(ع) فرمودند: «الصبر یمحص الرزیه» «شکیبایی مصیبت را از هم می پاشد.»^{۳۷} اما برای فرد بی قرار و بی تاب، هم آسیب ناشی از مصیبت می ماند و هم آسیب های ناشی از بی تابی ها و لذا اگر بی تابی بر کسی چیره شود روی آسایش را نخواهد دید. پیامبر(ص) در این باره می فرماید: «من استولی علیه الضجر رحلت عنه الراحه» «کسی که بی تابی و تنیدگی بر او چیره شود، آسودگی از او رخت بریندد.»^{۳۸} در قرآن نیز به صبر و بالا بردن سطح مقاومت بارها سفارش شده است: «وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ؛»^{۳۹} قرآن به صبر و شکیبایی فراخوانده و علاوه بر این، الگوهای صبری چون یعقوب(ع)، ایوب(ع) و پیامبر گرامی اسلام(ص) و ... را نیز معرفی می نماید.

تبیین حقوق زن از منظر امام سجاد(ع) ✓

امام سجاد(ع) در تبیین حقوق زن به این اصول و اهداف اشاره کرده و می فرماید: حق زن آن است که بدانی خداوند او را مایه آرامش و آسایش و همدم و پرستار تو قرار داده است، همچنین بر هر یک از شما واجب است که خداوند را به خاطر وجود دیگری ستایش کند و بداند که او نعمتی است که خداوند ارزانی داشته و واجب است که با نعمت خداوندی رفتار نیک داشته باشد و او را گرامی بدارد و با او سازگاری کند و هر چند حق تو بر زنت بیشتر است و فرمان پذیری از تو، در هرچه دوست می داری یا نمی پسندی، تا آنجا که گناه نباشد، بر او لازم تر است، در هر حال او این حق را دارد که از تو مهربانی ببیند و از همدمی تو برخوردار شود و حق دارد که در برآوردن کامی که به ناچار باید برآورده شود، آرامش و آسایشش تامین شود و این حقی بس بزرگ است و هیچ نیرو و توانی جز به خداوند نیست.^{۴۰}

آسیب های شناسی رابطه والدین

با وجود اهمیتی که خانواده برای فرد دارد و نیاز های متعدد فرد در خانواده بر طرف می شود ، گاهی خانواده به جای اینکه محل امن و آرامش و ارضای عاطفی و جایگاهی برای تحقق شخصیت مستقل افراد باشد ،

۳۵- المعارج / ۱۹-۲۰

۳۶- غرر الحکم و درر الکلم، ص: ۴۱

۳۷- غرر الحکم و درر الکلم، ص: ۴۱

۳۸- وسائل الشیعه، ج ۱۶، ص: ۲۳

۳۹- بقره / ۴۵

۴۰- تحف العقول، ص ۲۶۱

به جایگاهی برای جدال و دعوا تبدیل می شود و به جای این که برای آن ها آثار و نتایج مطلوبی در بر داشته باشد ، آثار مخرب دارد . تا آن جا که به جهنمی تبدیل می شود که زن و مرد و به تبع آنان فرزندان در آن می سوزند . در چنین حالتی ، جدایی و طلاق به ظاهر تنها راهی است که مطلوب به نظر می رسد . همچنین ، خانواده با همه ی آثار مطلوبی که در فرزندان دارد ، گاه برای آنان جایگاه نامناسب و نامطلوبی است . به خصوص در سنین نوجوانی که گاه درگیری هایی میان فرزندان و والدین ایجاد می شود.

ناسازگاری زن و شوهر در خانواده

وجه مشترک اختلاف زن و شوهر ها در چیست ؟

برای وجه مشترک اختلاف بین زن و شوهر ها می توان به بر آورده نشدن انتظارات توجه کرد . وقتی زن و شوهر انتظارات یکدیگر را برآورده نکنند چه مشکلاتی پیش می آید؟

* زنی که از شوهرش انتظار احترام نسبت به اقوام خود را دارد و او این انتظار را برآورده نساخته (آگاهانه یا نا آگاهانه) ، از شوهر خویش ناراضی است .

* مردی که انتظار داشته است همسرش غذای مورد علاقه او را تهیه کند و زن قادر به پختن چنین غذایی نیست ، از او ناراضی است.

* زنی که انتظار داشته است همسرش شریک زندگی او باشد در تربیت فرزندان و اداره کانون خانواده او را یاری کند ، با گرفتار شدن در دام اعتیاد ، باعث تباهی اعضای خانواده می شود.

ناسازگاری زن و شوهر در خانواده

* با توجه به مفهوم انتظارات ، نقش و رابطه ی دوجانبه ی حق و تکلیف می توان گفت انتظارات ، الگوی عملی اند که هر یک از دو طرف ، دیگری را موظف به تحقق آن ها می داند و در صورتی که طرف مقابل آن ها را محقق نسازد ، آزرده گی و نارضایتی و در نهایت ، ناسازگاری و جدایی پیش می آید

نظام اجتماعی و ناسازگاری زن و شوهر

نظام اجتماعی افراد خود را از راه درونی کردن ارزش ها و اعمال مجازات ، اجتماعی می کند. افراد در جریان اجتماعی شدن ، الگوهای عمل مربوط به نقش های خود را می آموزند و به تحقق آن ها علاقه مند می شوند ، تا آنجا که در صورت عمل نکردن به آن ها احساس ناراحتی می کنند .

الف) در صورتی که جریان اجتماعی شدن به طور کامل تحقق نیابد و افراد از حقوق و وظایف نقش های خود درک کاملی نداشته باشد یا برای انجام آنها آمادگی لازم را پیدا نکرده باشد ، در برآوردن انتظارات یکدیگر دچار مشکل می شوند و به این ترتیب ، ناسازگاری پیش خواهد آمد .مثلا در مورد نقش های زن و شوهری ، در نظر بگیرید .

نظام اجتماعی و ناسازگاری زن و شوهر

مثال ها :

- زنی که با وجود فداکاری و تلاش برای اداره امور منزل ، با خویشاوندان همسر خویش برخورد مناسبی ندارد .

- مردی که با وجود تلاش برای تهیه مایحتاج مادی خانواده ، به امور تربیتی و روانی فرزندان خود توجه کافی ندارد .

- و ...

* هر دو مورد ذکر شده نشان می دهد که زن و شوهر حقوق و وظایف نقش های زن و شوهری را به طور

کامل نیاموخته اند

ب) در صورتی که افراد به گونه های مختلف اجتماعی شوند ، در زندگی انتظارات متفاوتی از یکدیگر خواهند داشت و این تفاوت انتظارات ، موجب اختلاف آن ها خواهد شد . مثال:

- زنی که می خواهد در بیرون از منزل کار کند و انتظار دارد همسر آینده اش در این زمینه با او همکاری داشته باشد ، اگر با مردی ازدواج کند که فقط کار در منزل را و وظیفه زن بداند ، ازدواج وی با نارضایتی همراه خواهد بود .

- مردی که دوست دارد تا نیمه های شب در بیرون از منزل با دوستان خویش باشد ، اگر با زنی ازدواج کند که انتظار دارد همسرش پس از فراغت از کار به منزل بیاید ، زندگی مطلوبی نخواهد داشت.

پ) هم چنین برای یک نظام اجتماعی که در معرض تغییرات سریع است و در هر دوره امور متفاوتی را ارزش تلقی می کند ، تزلزل بنیان خانواده نتیجه ای طبیعی خواهد بود ؛ مثال :

- افرادی که ایثار و سادگی و قناعت از ارزش های اساسی آنان است، با رواج خودخواهی و فزون طلبی و مصرف زیاد در جامعه ، تحت فشار قرار خواهند گرفت و احتمال ناسازگاری میان آنان افزایش خواهد یافت.

نتیجه گیری

با توجه به آنچه گفتیم ، ریشه های ناسازگاری خانواده ها را نباید فقط در درون خانواده ها جست بلکه باید آنها را در ورای خانواده و در نظام اجتماعی کل هم جست و جو کرد. اگر در پی یافتن راه حلی برای رفع این ناسازگاری ها هستیم ، باید آن ها را در سطح نظام اجتماعی کل جست و جو کنیم .

ناسازگاری زن و شوهر و تاثیر آن بر فرزندان

اختلافات زن و شوهر

نتایج اختلافات زن و شوهر

سوالات درس

- ۱) خانواده به عنوان یک واحد ارگانیک را توضیح دهید
- ۲) ارتباطات همپوشانی بین زوجین را با استناد به آیات توضیح دهید

- ۳) ارتباطات زوجین بر پایه مودت ، مهربانی و محبت را توضیح دهید
- ۴) رابطه بین حقوق و تکالیف زوجین را بیان کنید
- ۵) نقش اصول مدیریتی خانواده در ارتباط زوجین را بنویسید
- ۶) نقش فراهم کردن زمینه های رشد و هدایت و پیشرفت را در ارتباط با زوجین توضیح دهید
- ۷) رابطه بین عفو و گذشت و ارتباط زوجین را بیان کنید
- ۸) معاشرت ، حسن خلق ، اخلاق پسندیده و تاثیر آن در روابط زن و شوهر را توضیح دهید
- ۹) چگونه احترام متقابل از راهکارهای موثر ارتباط است توضیح دهید
- ۱۰) چگونه جذابیت می تواند ارتباط بین زوجین را برقرار نماید؟ توضیح دهید
- ۱۱) تاثیر رضایت مندی از یکدیگر را در ارتباط بین زوجین بیان کنید
- ۱۲) برخورداری از روحیهی گذشت و بزرگواری و نقش آن در ارتباط را بنویسید
- ۱۳) چگونه وفاداری نسبت به یکدیگر می تواند در ارتباط موثر باشد توضیح دهید
- ۱۴) رازداری و نقش آنرا در تحکیم ارتباط بنویسید
- ۱۵) رابطه بین هم سفره ای و هم غذایی را با ارتباط بین زوجین توضیح دهید
- ۱۶) اجتناب از بگومگو و نقش آن در ارتباط زوجین را بیان کنید
- ۱۷) چگونه وجود روحیهی صبر و پایداری و متانت در ارتباط نقش ایفاء می کند بیان کنید
- ۱۸) حقوق زن از منظر امام سجاد(ع) را بنویسید
- ۱۹) وجه مشترک اختلاف زن و شوهر ها در چیست ؟